

FRI-ONLINE-1-SW-02

**ANALYSIS OF THE QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY IN
BULGARIA BY INDICATOR
"HEALTH CONDITION AND HEALTH STATUS OF THE POPULATION"**

Pr. Assist. Prof. Evgeniya Bratoeva, PhD

Department of Management and Social Activities

"Angel Kanchev" University of Ruse

Phone: +359 887 243 807

E-mail: jeni_bratoeva1999@abv.bg

***Abstract:** Statistical surveys of influential European agencies show a steady trend of population aging in the countries of the European Union. This tendency is especially noticeable in our country, and the reasons for this are numerous. Forecasts indicate that by 2070 in Bulgaria the population in the age group over 65 will significantly exceed that in the youngest age group. This creates preconditions for serious changes in both the health and social policy of our country. It is necessary to take measures to maintain a good quality of life for 65 years. The report presents an analysis of the quality of life of the elderly in Bulgaria by indicator "Health status and health status of the population". Based on the analysis, recommendations are made for maintaining and improving the quality of life of older people through social work provided in social services in the community.*

***Keywords:** social work, social services in the community, quality of life, the elderly*

***JEL Codes:** I10, I14, I31*

ВЪВЕДЕНИЕ

Застаряването на населението е едно от най-големите социални и икономически предизвикателства пред европейските общества през 21-ви век. Явлението вече се наблюдава във всички държави-членки и оказва влияние върху всички области на политиката на Европейския съюз. До 2025 г. повече от 20% от европейците ще бъдат на 65 или повече години, при наблюдаваща се тенденция за особено бързо нарастване на броя на гражданите над 80-годишна възраст.

Качеството на живот е понятие, което може да бъде разгледано в следните аспекти: физическо здраве, психическо здраве, социална интеграция, осъзнат контрол, личностно развитие и лично удовлетворение. В докладът е анализирано качеството на живота при възрастните хора, като се изхожда от критериите физическо и психическо състояние. Качеството на живот в контекста на здравеопазването е оценка на благосъстоянието на даден пациент или липсата му, което се повлиява във времето от определено заболяване, увреждане или нарушение на определени физически способности. Качеството на живота включва всички емоционални, социални и физически аспекти от живота на личността. Благосъстоянието на възрастните хора по отношение на физическото здраве се определя посредством желание и действия от тяхна страна към подобряване на здравния им статус, намаляване на болката или заболяванията (по-малко лекарства или посещения при лекар), увеличаване на независимостта, познания за общия процес на стареене, заболяванията или добрите навици; намаляване на риска, забавяне на въздействието на стареенето и подобряване на себевъзприемането. По отношение на психическото здраве качеството на живот при възрастните хора се определя от фактори като: отношение към процеса на стареене, когнитивно и психическо функциониране, защитни фактори срещу психични разстройства.

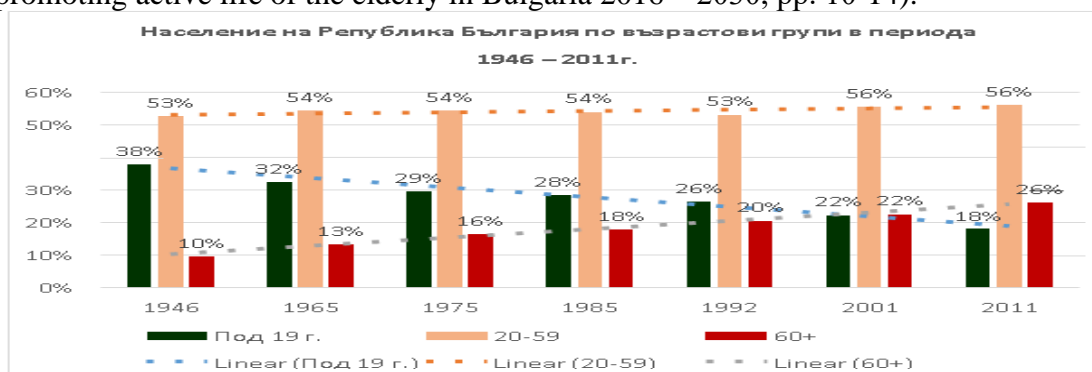
Качеството на живот се основава на външни и вътрешни компоненти. Външните компоненти са тези, установени от общността, в която всеки живее (социални услуги, здравеопазване, транспорт, сигурност и др.). Вътрешните компоненти са тези, които произтичат от самия индивид - оптимизъм, осъзнат контрол, адаптиране и т.н. Хората с по-

високо качество на живот имат по-добри нагласи да застанат с лице към предизвикателствата и проблемите на живота. Тяхното отношение към даден здравословен проблем или трудност е положително. Те участват по-активно в социални дейности, в живота на техния квартал и семейството (Escuder-Mollon, P., 2013).

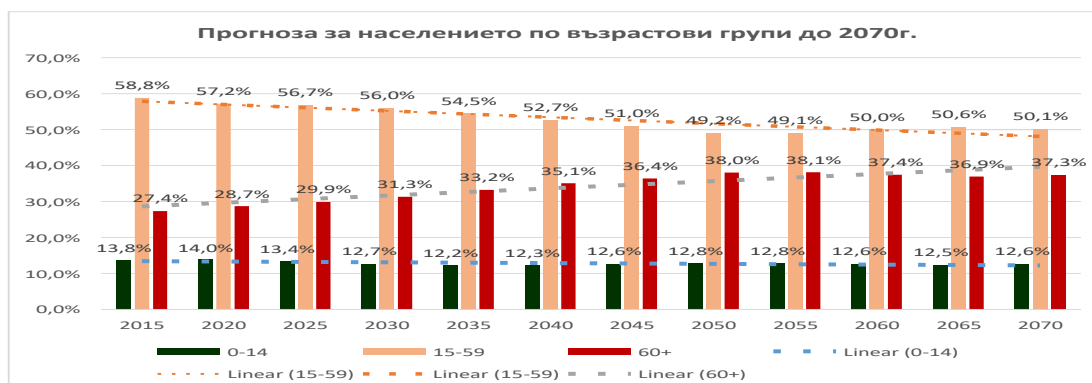
ИЗЛОЖЕНИЕ

Тенденцията на застаряване на населението е обща за почти всички европейски страни, в това число и България. Бързият темп на застаряване на населението в България поставя страната пред редица предизвикателства, в това число и предизвикателства пред икономическия растеж, трудности пред социалните системи и услуги, нарастване на публичните разходи за пенсии, здравеопазване, социално подпомагане, образование, жилища и инфраструктура и др.

Тенденцията на застаряване ясно се илюстрира и от данните на последното преброяване. За първи път през 2011 година дялът на хората над 60 години е по-висок от този под 19 години. При преброяването през 2001г. тези две групи са имали равен дял, докато само десет години по-късно разликата между тях е вече в рамките на 8 процентни пункта. Нещо повече, за период от 65 години, от 1946 до 2011г. дялът на младите е намалял почти наполовина – от 38% през 1946 г. на 18% при последното преброяване от 2011г. (Analysis and good practices for promoting active life of the elderly in Bulgaria 2016 – 2030, pp. 10-14).

Фиг.1. Процентно разпределение на населението на България по възрастови групи за периода 1946-2011 г. (Източник: НСИ)

Фиг. 2. Прогнозно процентно разпределение на населението на България по възрастови групи до 2070 г. (Източник: НСИ)

Сходна е тенденцията и в прогнозите за населението на Европа, изготвени от Евростат, представени в Европейския Доклад за демографското състояние на населението. Те показват, че населението в трудоспособна възраст (20-64г.) ще започне да намалява, тъй като големи групи от генерацията на "бейби-бум", родени веднага след Втората световна война, вече навлизат в своята шейсет годишна и пенсиониране. В същото време, с увеличаване на продължителността на живот и задържане на раждаемостта, възрастното население като дял от цялото население, нараства.

Според прогнозите на Евростат, до 2050 г. населението в Европейския съюз на възраст 15 – 64г. ще намалее с 48 милиона, а Коефициентът на възрастова зависимост (показва броя на лицата в проценти на възраст 65 и повече години на 100 лица от населението на възраст от 15 до 64 г.) ще придобие стойности над 50%, което означава, че съотношението между хората в трудоспособна възраст и хората в над-трудоспособна (над 65 г.) се очаква от 4:1 да намалее до 2:1. Сходна е тенденцията и в България (National Strategy for Demographic Development of the Population in the Republic of Bulgaria (2012-2030)).

Според прогнозните стойности на ООН, през 2050 г. България ще бъде една от най-застаряващите държави в Европа със стойности от 301 души на възраст над 60 години към 100 души на възраст от 0 до 14 години, от което следва, че възрастното население в България ще бъде около три пъти повече от най-младото население.

Анализът на качеството на живот на възрастното население в страните от Европейския съюз е направен на база представени данни от т.нар. „здравно интервю“, което е част от Европейската система на здравни изследвания. Целта на провеждането му е да се събере информация за здравето, начина на живот и ползването на здравни услуги от населението на Европейския съюз. Изследването се провежда на всеки пет години по обща методология и с единен въпросник във всички държави - членки на ЕС. Въпросникът на здравното интервю е разделен в четири модула: здравен статус, здравни грижи, начин на живот и социо-демографски характеристики. Извадката е от 4500 домакинства във всяка една страна на ЕС. От гледна точка на социалната работа резултатите от изследването са ценни по отношение на развитие на социалната политика на страната ни, планиране на социалните услуги и тяхното териториално разпределение (Analysis and good practices for promoting active life of the elderly in Bulgaria 2016 – 2030). Анализът е направен на база данни от проучвания на Евробарометър и ЕВРОСТАТ и очертава следните тенденции:

- 1) Нисък дял на физически активните и спортуващи възрастни хора в България в сравнение с останалите страни в Европейския съюз. Възрастните хора в България участват много слабо в различни форми на физическа активност, физически упражнения и спорт – 1,9% при средно за страните членки на ЕС 10,7% (според изследване на Евробарометър: Special Eurobarometer 334 и Special Eurobarometer 412, Sport and Physical Activity) (National Strategy for Active Life of the Elderly in Bulgaria (2019 - 2030)).
- 2) По-лош здравен статус и лоши показатели за психично здраве в сравнение с останалите страни-членки на ЕС. Голям брой показатели за здравния статус на възрастното население у нас също очертават тревожна картина – българите в добро психично здраве на възраст над 55 години са 52,6%, докато средно за ЕС делът им е 63,9%; профилактичните прегледи и изследвания сред българите, в това число и сред възрастното население са доста по-редки, отколкото в останалите страни-членки на ЕС. (National Strategy for Active Life of the Elderly in Bulgaria (2019 - 2030) Health determinants, 2009, Special Eurobarometer 329).

На база представените резултати е направен по-задълбочен анализ на здравното състояние на населението над 65 години на национално ниво.

По отношение на здравния статус във въпросника, разработен от Европейската система на здравни изследвания са включени въпроси за самооценка на здравето, разпространение на хронични заболявания, физически и сетивни функционални ограничения, непосредствени потребности по отношение на извършването на персонални ежедневни дейности и дейности по поддържане на домакинството, психично здраве. При анализ на получените резултати прави впечатление, че в данните за България, 45,4% от анкетираните лица над 65 години определят здравословното си състояние като „задоволително“, а една пета от тях – около 20,4% - определят състоянието си като „Лошо“. За разлика от останалите възрастови групи (15-24; 25-44; 45-64 г.), тази възрастова група почти не споделя задоволство от здравословното си състояние: едва 1,5% от тях смятат, че имат много добро здравословно състояние. Този факт се потвърждава и от високия дял от хора над 65 години, които твърдят, че имат хронично заболяване – 86,5 %.

По отношение на честотата на посещения при общопрактикуващ лекар, представителите на тази възрастова група най-често са търсили консултация през последната една година – 88,5%. На фона на това прави впечатление, че същите тези лица рядко търсят консултация със стоматолог. 69,1% от анкетираните лица във възрастовата група над 65 години не се посещавали стоматолог през 12-те месеца, предшестващи провеждането на изследването. Сходен процент от анкетираните заявяват, че правят профилактика на кръвното си налягане – 87,3% , кръвната захар – 71,2% през последната година и холестерол - близо 69,9%. Това означава, че грижите за денталното здраве са поставени на втори план, за разлика от посещенията при общопрактикуващ лекар.

По отношение на начина на живот и фактори като тютюнопушене, консумация на алкохол и индекс на телесната маса, възрастните лица в нашата страна над 65 години са в по-голяма степен от средното с наднормено тегло. В същото време поради различни здравословни състояния, а и поради осъзнаване на негативните ефекти от тютюнопушенето, делът на пушачите сред възрастните хора значително намалява. Много често сред факторите за увеличаване на дела на различни хронични заболявания са липсата на физическа активност, нездравословното хранене и консумацията на алкохол. Създаването на мрежа от организации и инициативи, които да работят по тези теми и да насърчават грижата за здравето би имало позитивен ефект на местно ниво по отношение на здравния статус на възрастните хора. Добро практика е възможността от страна на възрастните хора да ползват социални услуги в общността, част от дейността на които е насочена към здравно-промотивни дейности, контрол на различни здравни показатели и консултации със здравни специалисти (Spasova Tsv. et all, 2021).

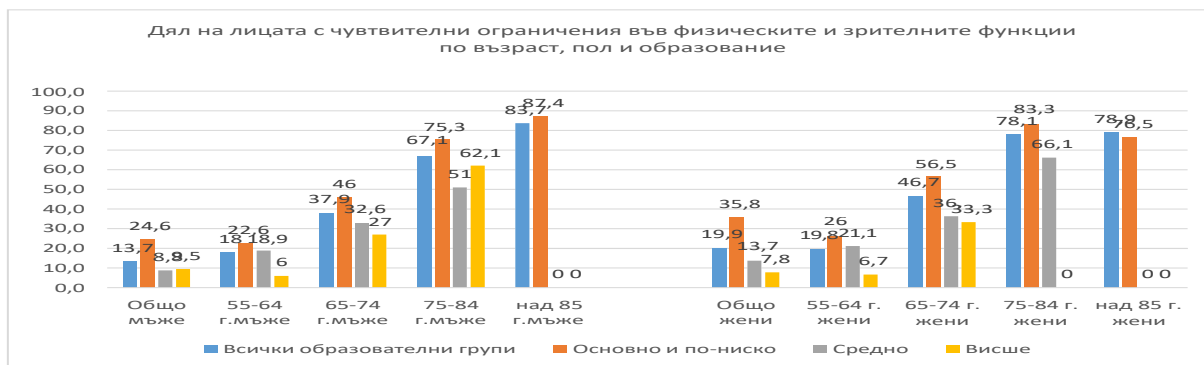
От отношение на непосредствати потребности от медицински преглед и лечение на различните възрастови групи над 55 години прави впечатление, резултатите показват, че във всички възрастови групи (55-64; 65-74; 75-84 и 85+) през последните 4 години преди провеждане на изследването се е увеличил броят на хората, които заявяват, че нямат непосредствати потребности.

С напредване на възрастта намалява делът на хората, които са в добро психично здраве. Забелязва се тенденция, хората с по-високо образование да запазват в по-голяма степен психичното си здраве, въпреки напредването на възрастта.

Делът на хората, които имат затруднения във физическите и зрителните функции също нараства с напредване на възрастта. Отново са налице много високи разлики в зависимост от образованието на лицата като във възрастовата група 65-74г. разликата между основно и висше образование е повече от 20%. Във възрастовата група между 65-74 г. 52% от тези с основно образование изпитват ограничения във физическите и зрителните функции, а делът на лицата с висше образование в същата възрастова група е 30%. Като причина за тази разлика може да бъде посочен характера на трудовата заетост през предходните житейски периоди.

Разликите по пол показват, че при равна възраст и образование жените в по-голяма степен успяват да съхранят физическите си и зрителни функции. Причините за това са както в по-добрата профилактика при жените, така и в различните типове труд, които упражняват представителите на двата пола.

По-чувствително ограничение в извършването на домакински дейности се отчита при лицата след 75 г. - 42% от тях посочват, че изпитват затруднения. Това показва необходимостта от допълнителна подкрепа и социални услуги, предназначени за тази група лица. Отново мъжете имат по-големи затруднения, но прави впечатление, че при хората с ниско образование почти няма разлика по пол, докато при възрастните хора със средно и висше образование делът на жените, които са ограничени в извършването на домакински дейности е по-нисък от мъжете.

Фиг. 3. Дял на лицата с ограничения във физическите и зрителни функции, разпределени по пол, възраст и образование (Източник: Евростат)

Фиг. 4. Дял на лицата със сериозни ограничения в извършването на домакински дейности, разпределени по пол, възраст и образование (Източник: Евростат)

По данни на НСИ по отношение на очаквана продължителност на живота в добро здраве, стойностите са по-високи за жените в сравнение с мъжете, тъй като общата очаквана продължителност на живот при жените е по-висока. Очакваната предстояща продължителност на живот в добро здраве при 50 годишни мъже е 18 години, а при жените в същата възраст е почти 21 години. При населението на 65 години стойностите са съответно 9,9 години при жените и 8,7 години при мъжете. По този показател не се отчита промяна в тенденцията през последните години. Животът в добро здраве като част от общата продължителност на живот отразява същата тенденция. Жените прекарват по-голяма част от живота си в добро здраве в сравнение с мъжете. През последните години се наблюдава тенденция животът в добро здраве като дял от общата продължителност на живот да спада леко. Причините за това могат да са различни, но са свързани, от една страна, с увеличаващата се продължителност на живот, от друга, с повишаване на дела на хроничните заболявания (Analysis and good practices for promoting active life of the elderly in Bulgaria 2016 – 2030).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Живеем в бързо застаряващ свят, глобален феномен, налице и в нашата страна. Съгласно прогнози на Европейската комисия (ЕК) до 2070 г. 30%, или една трета от населението, се очаква да бъде на възраст 65 или повече години (в сравнение с 20% през 2019 г.), а 13% се очаква да бъде на възраст 80 или повече години (при 6% през 2019 г.). Това безпрецедентно дълголетие е плод на успехите в общественото здравеопазване, медицината, както и на подобренията в социално-икономическите условия по света и най-вече в Европа. Тези факти ни поставят пред нови предизвикателства, но и възможности:

- да се гарантира, че по-възрастното население поддържа здравето, производителността, качеството на живот, достойнството и независимостта си възможно най-дълго;
- да се осигури равен достъп до качествени здравни и социални услуги;

- да се увеличи социалното участие на възрастните граждани и ангажираността им с тяхното здраве;
- да се насочат усилията към предотвратяване на заболяванията, а при вече съществуващи такива да се работи в посока предотвратяване на функционалния и когнитивния им регрес;
- да се намали институционализацията на възрастните хора;
- да се работи в посока разширяване на дейността на съществуващите и разкриване на нови социални услуги в общността за лица над 65 годишна възраст (Spasova Tsv. et al, 2021).

Всички тези мерки биха повлияли в две основни посоки: ще сведат до минимум здравните и социалните разходи на страната и ще повишат качеството на живот на възрастните хора.

REFERENCES

Active senior citizens for Europe: a guide to the EU. URL:https://www.age-platform.eu/sites/default/files/Active_Senior_Citizens_for_EU-BG.pdf

Analysis and good practices for promoting active life of the elderly in Bulgaria 2016 - 2030, Proceedings of Project VS / 2014/0026 "Development of a National Comprehensive Strategy for Active Life of the Elderly" Project VS / 2014/0026 "Development of National comprehensive strategy for active aging" of the Ministry of Labor and Social Policy

Eurostat report "People in the EU - who are we and how do we live?".

URL:<https://www.mlsp.government.bg/evropeyski-i-mezhdunarodni-dokumenti>

Europe 2020 Strategy. URL: https://www.nsi.bg/bg/content/803_-2020

Escuder-Mollon, Pilar (2013) *Evaluation toolkit for educational institutions: Increasing impact on Senior learners' Quality of Life*. Universitat Jaume I. Castellon

National Concept for Promoting the Active Life of the Elderly in Bulgaria (2012-2030).

URL: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=764>

National Strategy for Active Life of the Elderly in Bulgaria (2019 - 2030) of the Ministry of Labor and Social Policy. URL:<https://www.mlsp.government.bg/uploads/1/national-agieng-strategy-2019-2030.pdf>

National Strategy for Demographic Development of the Population in the Republic of Bulgaria (2012-2030). URL:<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=778>

Spasova Tsv., Petkov Kr., Kamenova El., (2021). *Promoting the active life of the elderly in Bulgaria*, Collection of good practices, Ed. Association "EXPERT POOL - GRAY Bulgaria" DZZD, 2021